

חביבות של מצות נר חנוכה: חיזוק שאנחנו בנים לד' אלקינו חנוכה, שנת תשע"ו

(1) אורח חיים – סימן תרנו, סעיף א

הגה: ומי שאין לו אתרוג, או שאר מצוה עוברת, א"צ לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, אפילו מצוה עוברת (הרא"ש ורבינו ירוחם)...

(2) משנה ברורה – ס"ק ז-ח

(ז) הון רב - הנה שליש מנכסיו מוכח בגמרא בהדיא דאין צריך ליתן עבור מצוה אחת. והפוסקים הסכימו דאפילו פחות משליש ג"כ אין צריך ליתן, וסמכו דינו כמו לענין צדקה שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יעני ויצטרך לבריות וה"ה בזה.
(ח) יותר מחומש אפילו מצוה עוברת - ומ"מ חייב להוציא עכ"פ עישור נכסיו לזה דגם בצדקה שיעור בינוני הוא מעשר ועיין במ"א וא"ר דכמו שם לענין צדקה שנה ראשונה מן הקרן מכאן ואילך מן הריוח ה"נ בענינינו. ועיין בבה"ל שבירנו דר"ל דמשיעור זה בודאי אסור לפחות אבל אפשר דבענינינו דהוא מצוה עוברת גרע טפי וחיוב להוציא עד חומש מנכסיו.

(3) אורח חיים – סימן תרנו, סעיף א - רמ"א [וע"ע יורה דעה – סימן קנז, סעיף א] ודוקא מצות עשה, אבל לא תעשה יתן כל ממונו קודם שיעבור (הרשב"א וראב"ד).

(4) משנה ברורה – ס"ק ט-י

(ט) אבל מצות לא תעשה וכו' - דבטול עשה הוא במניעה מלקיים ואינו עושה שום מעשה נגד רצון הש"י, משא"כ בלא תעשה אם יעבור. כתב המ"א משמע קצת בגיטין דף נ"ו במעשה דבר קמצא שהיה מותר לעבור על ל"ת מפני אימת המלכות דעכו"ם, והאחרונים מפקפקים ע"ז דהתם פיקוח נפש היה.
(י) יתן כל ממונו קודם שיעבור - ואף דיצטרך עי"ז אח"כ לחזור על הפתחים לא נוכל להתיר עי"ז איסורי תורה. וזה אפילו בל"ת גרידא, וכ"ש אם נוגע הדבר לחיובי כריתות ח"ו, כגון שאינו יכול להשיג איזה משמרת להרויח אם לא שמתרצה לחלל השבת ולעשות בו מלאכה כשאר פועלים אסור לו לשמוע להם, ואף דנוגע זה למזונותיו ולמזונות אנשי ביתו, אין לו להכרית נפשו עבורם.

(5) מסכת בבא קמא דף ט:

א"ר זירא אמר רב הונא: במצוה – עד שליש. מאי שליש? אילימא שליש ביתו, אלא מעתה, אי איתרמי ליה תלתא מצותא, ליתבי לכוליה ביתא? אלא אמר ר' זירא: בהידור מצוה - עד שליש במצוה. בעי רב אשי: שליש מלגיו או שליש מלבר? תיקו. במערבא אמרי משמיה דרבי זירא: עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקב"ה.

(6) אורח חיים – סימן תרנו, סעיף א

אם קנה אתרוג שראוי לצאת בו בצמצום, כגון שהוא כביצה מצומצמת, ואח"כ מצא גדול ממנו, מצוה להוסיף עד שליש מלגיו בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה. ויש מי שאומר שאם מוצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדור מחבירו, יקח ההדר אם אין מייקרים אותו יותר משליש מלגיו בדמי חבירו.

(7) רמב"ם - הלכות מגילה וחנוכה - פרק ד, הלכה יב

...וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל-ל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק.

(8) מגיד משנה (שם)

נראה שלמדו מ... אפילו עני מישראל לא יפחות מד' כוסות (פסחים דף צט:), והטעם משום פרסומי ניסא, וכ"ש בנר חנוכה...

(9) לחם משנה (שם)

...וקשה דמאי כ"ש הוא זה...

(10) מסכת פסחים דף צט: (עיין מבשר טוב – חנוכה, עמ' ב [אדמו"ר מביאלא])

מתני' ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי:

(11) תוספות (שם)

לא יפחתו לו. פי' רשב"ם גבאי צדקה, וגרס לא יפחתו, וכן נראה מדלא קתני "לא יפחות" לשון יחיד...¹

(12) אורח חיים - סימן תרעא, סעיף א

צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק.

(13) מלכים ב - פרק יח, פסוק יג

ובארבע עשרה שנה למלך חזקיה, עלה סנחריב מלך אשור על כל ערי יהודה הבצורות ויתפשים.

(14) מלכים ב - פרק יט, פסוק לה

ויהי בלילה ההוא, ויצא מלאך ד' ויך במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף; וישכמו בבקר והנה כלם פגרים מתים.

(15) ויקרא (אמור) – פרק כג, פסוקים מב-מג

בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת. למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ד' אלקיכם.

(16) אורח חיים - סימן תרמ, סעיף א

נשים, ועבדים, וקטנים פטורים מן הסוכה...

(17) תוספות - מסכת מגילה דף ד.

שאף הן היו באותו הנס - פירש רשב"ם שעיקר הנס היה על ידן בפורים על ידי אסתר בחנוכה על ידי יהודית בפסח שבזכות צדקניות שבאותו הדור נגאלו וקשה דלשון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר "שהן". לכך נראה לי שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג, וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים, וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן...

(18) נוסח של "על הנסים" לחנוכה

...כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל... ואחר כן באו בניך...

¹ וכן פסק הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה פרק ז, הלכה ז, וז"ל: "...וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין. אין פוחתין לו מהם. ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מארבעה כוסות..."

19) פני יהושע – מסכת שבת דף כא:

מאי חנוכה דתנו רבנן כו' טמאו כל השמנים שבהיכל כו' ולא מצאו אלא פך אחד [כו'] ונעשה בו נס. ולכאורה יש לתמוה כל טורח הנס זה למה, דהא קי"ל טומאה הותרה בציבור והיו יכולין להדליק בשמן טמא? ... **לכך נראה דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חיבת המקום עליהם...** והואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד מלכות יון הרשעה שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל וגזרו כמה שמדיות ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו בשונאיהם, לכך נעשה להם ג"כ נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה בהם, כדרשי נמי לענין נר מערבי אלא שלאחר מיתת שמעון הצדיק אפילו נר מערבי לפעמים היה כבה והולך, **לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותן הימים שהיו עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה**, כן נראה לי נכון:

20) רמב"ם - הלכות מגילה וחנוכה - פרק ד, הלכה יב

מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק.

21) פרקי אבות – פרק ג, משנה יד (ע"פ הלכה והלבוב – חנוכה/אמרים קצרים, עמ' מה²)
הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם. חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר "כי בצלם אלקים עשה את האדם" (בראשית ט). **חביבין ישראל שנקראו בניס למקום. חבה יתרה נודעת להם שנקראו בניס למקום, שנאמר "בניס אתם לד' אלקיכם" (דברים יד, א)...**

22) חידושי רבינו אליהו גוטמכר זצ"ל³ – כרך א, עמ' קפט [מסכת חגיגה דף ה.]
...אך הוא איתא באבות חביבין ישראל שנקראו בניס למקום חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בניס למקום, ובמה נודעת להם? הוא ע"י נסים היוצאים מגדר הטבע שנעשה לישראל כדכתיב "אעשה נפלאות אשר לא נבראו וגו' וראה כל העם את מעשה ה' וכו'" (שמות לד), א"כ הראות הנסים גלויים המה הם המעידים שאנחנו בניס למקום, וזה הוא החיבה יתירה שמודיע לכל שאנחנו בניס לד'...

23) טור - אורח חיים, סימן תרכה [הלכות סוכה]
...ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך, **ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה...**

24) אדרת אליהו על שיר השירים - פרק א, פסוק ד [על דרך הפשט] (גר"א מווילנא זצ"ל)
...מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי, כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשות בניסן, כי בניסן היה תחילת היקף העננים? אבל נראה, **לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן, ומשה ירד ביום הכפורים, ובמחרת יום הכפורים "ויקהל משה" וצוה על מלאכת המשכן, וזה היה ב"א תשרי, וכתוב "והם הביאו אליו עוד נדבה בפקר בפקר" (שמות לו, ג), שני ימים, הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממש את הזהב במנין ומשקל, ובט"ו התחילו לעשות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי.**

25) זכריה – פרק ט, פסוק יג
כי דרַכְתִּי לִי יְהוָה, קִשְׁת מְלֵאתִי אֶפְרַיִם, וְעוֹרֹתַי בְּנִיף צִיּוֹן, עַל בְּנֵיךָ יְיָ; וְשִׁמְתִיךָ פְּחָרֶב גְּבוּר.

² נדפס בשנת תשע"ה³ 1795-1874

26) בני יששכר – מאמרי חודש כסלו-טבת, מאמר ד, אות פז-פח

פז) ואחרי כן באו בניך לדביר ביתך. בהתחלה התחיל כשעמדה וכו' על עמך ישראל, וכן אחר כך ולעמך ישראל עשית וכו', ובכאן אמר באו בניך דייקא [ולמה לא אמר בכאן עמך ישראל וכו']?...

פח) עוד אבאר לך אומרו לשון בניך, הנה חז"ל הגידו במדרשיהם [מגילת אנטיוכוס פסוק י"א] אשר עיקר מגמת מלכות יון (בהתחלה) היה לבטל מישראל ג' מצות חדש מילה שבת, וכבר כתבנו לעיל טעם לזה מה היה כוונתם, וכעת אומר לך מה שכתב הרב הגדול מו' חיד"א זצלה"ה דטעמם היה דעל ידי ג' מצות אלו ניכר שישראל נקראים בנים, מצות שבת מוכיח שישראל נקראו בנים דהנה גוי ששבת חייב מיתה [סנהדרין נח ב], והטעם משום דמשתמש בשרביטו של מלך, הש"י שבת מכל מלאכתו ביום הזה על כן ויברך אותו ויקדשהו נקרא קדש ליי"י, והמשתמש בשרביטו של מלך חייב מיתה, וישראל שומרים את השבת משום דנקראו בנים והש"י למו אב. מילה אות ברית קדש, אמרו בזוהר [ח"ג קס"ה ע"ב] דאי נטרין ברית אקרון בנים. קביעות החדש מורה שנקראו בנים דהרי הש"י בעצמו כביכול שומר הקביעות שקובעין הבנים אתם אפילו שוגגין אתם אפילו וכו' [ר"ה כה א] (והוא על דרך האמור בזהר [ח"א קמ"ח ע"ב] דוד ברי אפילו במאנין דילי לא אשתמש רק במאנין דילך). וכתב עוד הרב הנ"ל דבזה מתורצת הקושיא שהקשו רבותינו הקודמים על מה ככה עשו בית דינו של חשמונאי לקבוע המועד ח' ימים הלא לא היה הנס רק ז' ימים, אבל הוא כי רצו שיהיו נרמזין בימי הישועה הללו כל הג' מצות שרצו היונים לבטל, והוא דהנה יש בימים הללו ראש חדש ושבת, וקבעו שמונת ימים לרמז על מצות מילה שניתנה לשמונת ימים, ובזה תירץ ג"כ מה שהקשו למה לא תקנו ספיקא דיומא לגליות לימי חנוכה, משום דאז היתה נפסדת הכוונה שכיוונו לרמז דוקא ח' ימים, ע"כ תוכן דבריו.

הנה לדרך זה יאיר לנו נתיב להבין אומרו בכאן ואחר כך באו בניך, רצ"ל בניך הם בני בחוניך נשאר על עמדם בתואר בנים, ואגב יתורץ בזה אומרו וקבעו שמנת ימי חנוכה, דקשה מניינא למה לי, גם אומרו ימי חנוכה אלו, תיבת אלו אין לו ביאור (ואי"ה נדבר מזה בעניינים שונים), ולפי דברינו הנ"ל יתכן שפיר כמין חומר, היונים רצו לבטל מישראל אלו הג' מצות בכדי שלא יהיה להם תואר בנים, הנה בעת הישועה אמר, ואחר כך באו בניך, נשאר על עמדם בתואר בנים, ואמר לבעבור זה קבעו שמנת ימי חנוכה אלו, שמנת דייקא, בכדי לרמז מצות מילה, ואלו דייקא שיש באלה הימים שבת וראש חדש.

27) שיר השירים - פרק ז, פסוק יד

הדודאים נתנו ריח, ועל פתחינו כל מגדים, חדשים גם ישנים; דודי צפנתי לך.

28) מדרש פליאה

"הדודאים נתנו ריח" - זה ראובן שהציל יוסף מהבור, "ועל פתחינו כל מגדים" - נר חנוכה

29) מסכת ברכות דף ז:

"ראובן" - אמר רבי אלעזר, אמרה לאה: ראו מה בין בני לבן חמי...

30) מגן אברהם – אורח חיים, סימן תרע, הקדמה להלכות חנוכה

נוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים ובס' חנוכה הבית כי טעם לזה:

31) מסכת בבא בתרא דף י. (עיין דרשות בית ישי – סימן כח, עמ' רכח [ר' שלמה פישר])

וזה שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע: אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל: כדי שניצולו אנו בהן מדינה של גיהנם. א"ל: [אדרבה], זו שמחייבתן לגיהנם! אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו: ואתם קרוין עבדים, שנאמר: "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה)! אמר לו ר"ע:

אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו? ואנן קרוין בניס, דכתיב: "בניס אתם לה' אלהיכם" (דברים יד, א).

32) פרי צדיק – חנוכה, אות יד (ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע)

ויש שינוי בין נוסחאות ההזכרות. שבפורים לא נזכר רק שם מרדכי ולא שם אביו אף שהוזכר במגילת אסתר שם אבותיו מה שאין כן בחנוכה שמזכירין בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וצריך להבין הטעם בזה.

33) בראשית רבה – פרשה ב, אות ד (ע"פ ספר מתוק האור - חנוכה, עמ' סט⁴)

ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות, "והארץ היתה תהו" זה גלות בבל... "ובהו" זה גלות מדי... "וחושד" זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, **כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל**, "על פני תהום" זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום, מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן, "ורוח אלקים מרחפת" זה רוחו של מלך המשיח...

⁴ ר' שלמה לוונשטיין שליט"א; See as well, "There Shall be Light: A Treasury of Commentaries on Sefer Bereishis" (pg 16) in the name of Rav Leib Gurwicz (Gateshead).